

KUSTBON

Nr 2. Årgång 17

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Juni 1960

Allmoge från Vippal och Rågöarna

ur E. H. Schlichtings bildverk "Svenska Folkdrägter uti Esthland"
från 1854, utgivna som bilagor till Carl Russwurms "Eibofolke oder
die Schweden an den Küsten Ehstlands und auf Runö (Reval 1855)
(Bild 5)

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Redaktör och ansvarig utgivare: *Manfred Nyman*.

Redaktionssekreterare: *Lars Broman*.

Red. och exp. Eknäsvägen 2. Stockholm K.

Kustbons postgiro: 19 72 07. Tel. 53 16 37.

Utkommer 1960 med fyra nummer.

Prenumerationspris 1960 5 kr.

Annonspris: 1/1 200: —, 1/2 115: —, 1/4 60: —,

1/8 35: —

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 30 kr.

Härnösand 1960 — Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

Ur innehåll

Sid.

<i>Nordisk tradition i estlandssvenska folkdräkter</i>	
av docent A-M Nylén	2
Runö förfaller	5
<i>Flykten till Sverige</i> av R. J. Ejbo	6
<i>Ett gulnat Nargöbrev berättar</i> av Emil Wikman ..	8
<i>En Sverige-resa för 40 år sedan</i> av Katarina Hammerman	10
<i>Nils Tiberg 60 år</i> av Edvin Lagman	11
<i>Anders Aspelin 50 år</i> av Hj. Pöhl	12
<i>Minnen</i> av E. R.	12
<i>Herman Blees död</i> av A. St.	12

Nordisk tradition i estlandssvenska folkdräkter

Docent Anna-Maja Nylén

Ur svensk synpunkt har de estlandssvenska folkdräkterna av flera skäl utomordentligt stort intresse. Framför allt har man anledning att ställa frågan: Vilka överensstämmelser finns mellan de estlandssvenska och de svenska folkdräkterna och vad beror dessa på? Då jag förmodar att denna frågeställning även ur estlandssvensk synpunkt kan ha sitt intresse, ska jag här samla några reflexioner kring detta problem.

En svensk utvandring till Estland framför allt till öarna torde enligt forskningens hittills framlagda resultat ha skett under senmedeltiden och har även senare haft en viss omfattning. Det är givetvis denna bosättning som ur dräkthistorisk synpunkt ger ökat intresse åt ett jämförande studium.

Eftersom ytterst obetydliga och spridda vittnesbörd i form av dräkfragment och bildframställ-

Boken om Estlands svenskar

I senaste nr av Kustbon ingick en inbjudan till förhandsbeställning av boken om estlandssvenskarna, del I. 2—300 beställningar kom in — det ringa antalet kanske beroende på att beställningstiden genom olyckliga omständigheter blev alldeles för snävt tilltagen. Redaktionskommittén meddelar därför, att beställningar kan sändas in även under sommarens lopp.

Varför är föreningen så angelägen om att få beställningar, innan den kan visa fram den färdiga boken?

SOV:s tillgångar räcker inte att bekosta framställandet av boken; långa krediter och lån fördyrar och fördröjer den och skulle komma att belasta föreningen för år framåt. Styrelsen vill ogärna göra sådana åtaganden. Om vi däremot omedelbart efter färdigställandet kan sända ut en väsentlig del av upplagan till förhandsbeställare, så kan vi slutbetala kostnaderna för del I och säkerställa del II inom överskådlig tid. Förhandsbeställning är därför ett sätt, på vilket den enskilde estlandssvensken kan hjälpa till att föra verket om estlandssvenskarna fram till förverkligande.

Vårt folk resonerar gärna om offentliga angelägenheter, att "det där sker väl mig förutan". Detta är inte alltid sant. Inte heller boken om estlandssvenskarna kommer till vår medverkan förutan. Låt oss därför hjälpas åt!

Beställning kan ske på det tidigare kortet eller på vanligt brevkort med uppgift om namn och adress kortet sändes till S. O. V., Eknäsvägen 2, Stockholm K. Beställningar tas också emot på hembygdsdagen. Boken kommer att sändas per postförskott och med 25 % rabatt å blivande bokhandelspris.

ningar finns från nordiskt område, som kan hänföras till förhistorisk tid och medeltid, är möjligheterna att bedöma de äldre förhållandena med någon större grad av säkerhet mycket begränsade. Dräktforskningen har emellertid med viss framgång tillämpat en metod att genom analys av de dräktplagg, som ingår i våra folkdräkter nå fram till viktiga resultat rörande dräktskicket, som tillåter slutsatser även för tidsperioder, från vilka vi icke äger bevarade plagg. Förutsättningen för denna metod är att allmogen ännu i sen tid endast i viss utsträckning låtit sig påverkas av de växlande moderna. Ett slående exempel på detta utgör Runökvinnorna, som när de 1943 kom över till Sverige bar en dräkt som endast i obetydlig grad hade tagit intryck av det allmänt rådande modet under 1800- och 1900-talen. Bild 1—2 visar några foton tagna under runöbornas tillfälliga förläggning i Johannes skola i Stockholm. Jämför man med bild nr 3 ur E. H. Schlichtings bildverk Svenska folkdräkter uti Estland från 1854 ser man att kvinnodräkten i stort sett är densamma. Detta illustrerar på ett slående sätt att det folkliga dräktskicket under vissa omständigheter

(Bild 1) Runökvinnna vid ankomsten till Stockholm 1943

bevarar dräktplagg, tillskärningsmetoder, material och utsmyckningar, som sedan länge försvunnit i modedräkten. Man har genom att på detta sätt studera allmogedräkter kunnat påvisa att de i många fall gömmer på kvarlevor, som inte alls har någon modeprägel utan måste räknas till ett uråldrigt skikt i dräktens historia. Denna metod har på baltiskt område tillämpats av den finske dräktforskaren Axel O. Heikel i en bok om folkdräkter i Östersjöprovinserna och Setukesien samt av den estniska dräktforskaren I. Manninen i *Eesti rahvariiete ajalugu*. För nordiskt område har framför allt professor Sigfrid Svensson belyst den historiska skiktningen i det folkliga dräktskicket. För frågeställningen i denna uppsats utgör de iakttagelser och slutsatser som framlägges av dessa forskare samt av E. Klein i Runö en utgångspunkt.

På bild 3, Schlichtings framställning av runöfolk, ska vi särskilt observera mannens livplagg, ett knälångt framtill slutet plagg. Alla estlands-svenskar i varje fall känner till den skjortliknande blus av vitt ylle som ännu på senaste tiden bars vid sältskytte om vintern, *skiutvamsa* och kanske också *posavamsa* av grå vadmal, som användes vid grövre arbeten. Både det av Schlichting avbildade plagget och dessa är av det slag som av dräktforskningen anses ha varit i bruk sedan förhistorisk tid. Sådana skjortliknande överplagg har i Sverige bevarats endast i vissa delar av Norrland, där de under namn av bussaron brukats både som arbetsblus och som helgdagsplagg liksom också i säljägardräkten. Jordfynd, som gjorts i Slesvig, visar att plagg av detta slag funnits redan på 300—400-talen på nordiskt område,

och i avbildningar och bevarat material kan man sedan följa dess fortlevande intill vår tid.

Till skiutvamsa och posavamsa har också brukats långa byxor, som stoppats ned i skorna och bundits om med skoremarna. Ernst Klein har i denna dräkt velat se en fornnordisk dräkttyp, och säkert är att överensstämmelserna med förhistoriska bildframställningar från nordiskt och germanskt område ger anledning till en sådan benämning. Likheter med lappdräkten, som under förhistorisk tid mottagit många impulser från nordiskt dräktskick, stöder ytterligare hans uppfattning. Även på svenskt område har långbyxor med förhistoriska traditioner levat kvar. De mjuka hudskorna bild 2, 4 som burits på Runö, Rågö och Ormsö är av en primitiv typ gjorda av ett skinnstycke utan sula, som rynkas kring foten

(Bild 2) Runöbor på promenad i Stockholm. De urgamla hudskorna har runöborna fortsatt att bära

och bindes fast med skoband, tvängia. Den har också använts i Sverige ännu under medeltiden och levde kvar i Särna, Dalarna, ännu på 1800-talet. Liknande skotyper har brukats både på baltiskt och slaviskt område och alltså varit gemensamma för ett mycket vidsträckt område. Benämningarna på skon och på skobanden är emellertid gamla nordiska ord, som gör det troligt att förbindelserna med Norden i detta fall är förhanden.

När det gäller skjorta, särk och överdel finns i svenskt och svensk-estniskt dräktskick likartade former. Kvinno-särken på Rågöarna, skuren i ett stycke med sidsömmar har motstycke i Sverige, t. ex. på Sollerö, Dalarna, och överdelen och särken samt kjolen med vidhängande kort liv på Ormsö har snitt och ringa längd som t. ex. i

V. Vingåker, Södermanland eller i Ingelstad, Skåne. Båda dessa plagg måste liksom kjolen eller särken med vidhängande kort liv räknas till ett äldre skikt i dräktens historia.

Överdelarna och överdelssärkarna på Runö, Rågö och Ormsö har med de svenska besläktad tillskärning, medan de estniska oftare överensstämmer med den slaviska typen. På Rågöarna har dock brukats en typ med löst hängande veckat bålparti, bild 5, som liknar dem som använts i Estland och till vilka ingen motsvarighet finns i Sverige.

Midjekjolen i de estlandssvenska dräkterna, bild 4, 5, har ofta liksom de svenska varit fint veckade, goffrade, medan detta inte varit lika vanligt på det estniska fastlandet, och goffring- en är därför sannolikt resultatet av ett västligt inflytande.

Till kvinnodräkten på Runö hör ett stort schal- liknande ytterplagg av vitt ylle, *huit veip*, bild 6,

(Bild 6) Runökvinnor i huit veip

vilket brukas vid högtid. Dylika stora svep hör till det mest ålderdomliga i dräkten och finns både på baltiskt och slaviskt område. Även i Sverige har de levat kvar på enstaka ställen, t. ex. på Öland i det s. k. "täpa" och i ärmklädet, som bevarats i Orsa, Dalarna, och i Häverö, Uppland, till 1800-talets senare del. Veip är samma ord som vepa, vilket finns i äldre nordiskt språkbruk och levat kvar dialektalt i svenskan. Även här finns alltså en språklig anknytning till nordiskt område.

Kvinnohuvudbonaderna erbjuder en rad mycket omväxlande former, vilkas anknytning till nordisk eller till baltisk dräkttradition ofta är svår att avgöra. Vi ska här fästa uppmärksamheten på en typ, som har en fast förankring i svenskt

(Bild 4) En grupp runökvinnor på förstukvisten

dräktskick, nämligen huvan av vitt linne eller bomull, hopsydd med en söm i nacken. Vi återfinner den på Runö och Rågöarna liksom en bindmössliknande huvudbonad på Nuckö, som påminner om en del kvinnomössor i Hälsingland. Den rika flora av små runda kilmössor och huvor för gifta och ogifta kvinnor som finns på framför allt estniskt men även estlandssvenskt område finns inte i Sverige. Vi har dock tre undantag av stort intresse, nämligen en kilmössa för ogifta kvinnor i Toarps sn, Västergötland av exakt samma slag som flickmössan på Ormsö. Den runda platta mössan som hörde till den gifta kvinnans huvudbonad i V. Vingåker och i Medelstad, Blekinge, återfinns i liknande form även den på Ormsö. I Sverige är dessa mösstyper ensamstående och ännu till sitt traditionssammanhang inte klarlagda, men anknytningen till de estlandssvenska dräkterna bidrar till att tolka dem som företeelser av hög ålder.

De här nämnda plaggen kan inte härledas till någon bestämd modeepok och hör sålunda till ett mycket gammalt skikt i dräktens historia. De överensstämmelser mellan svenska och estlandssvenska former som vi här pekat på gäller just de ålderdomligaste dräkttraditionerna och tyder på att starka band finnes just inom det förhistoriska och medeltida skiktet. Samtidigt måste man emellertid påpeka, att de former det här gäller finnes som rester spridda här och var inom det nordiska området och även utom detsamma. Man kan alltså

inte bestämt påstå att överensstämmelserna beror enbart på traditionsgemenskap med Sverige, även om de historiskt påvisbara förbindelserna stärker sannolikheten i ett sådant antagande.

Även för de dräktformer som visar samband med modeföreteelser från 1500- till 1700-talen finns en tydlig parallellism mellan svenska och estlandssvenska dräkter, men här är dock utslaget mindre tydligt, eftersom samma modeimpulser påverkat också de estniska dräkterna och givit upphov till likartade former. När det gäller de långa tröjorna eller rockarna för män och kvinnor är detta särskilt svårt. Uppenbarligen har inom hela det svensk-estniska och det estniska

(Bild 3) Fiskarfamilj från Runö enligt E. H. Schlichting 1854

området med Sverige gemensamma mycket ålderdomliga traditioner förelegat, vilka utsatts för omformning av olika modevägor. Dessutom tillkommer närvaron av det stora slaviska dräktområdet med dess starka inslag av kaftantyper, som spelat en icke ringa roll i utformningen av de folkliga dräktformerna på baltiskt område.

I de korta jackorna och livstyckena förefaller de estlandssvenska dräkterna att i regel bygga på samma traditioner som i Sverige, d. v. s. grunden utgöres av den medeltida och förhistoriska tröjan med hel ryggspegel, som påverkas framför allt av modet under 1700-talet och 1800-talets början. Därmed är dock inte sagt att dessa impulser kommit från Sverige. Möjligheten finns att både de svenska och de estlandssvenska dräkterna mottagit samma slag av modeimpulser, som verkat på en gemensam kärna av förhistoriska och medeltida traditioner.

Nils-Erik Pöhl, Stockholm, avlade den 9 maj studentexamen vid Blackebergs läroverk.

Prosten Hjalmar Pöhl har ingått äktenskap med Eha Ots, dotter till den estniska prosten Martin Ots, Göteborg.

Runö förfaller

På Runö håller de av husbocken anfrätta husen på att rasa, kyrkan står låst och i handelsboden finns bara brännvin till salu. Så står det bl. a. i en artikelserie i de estniska ungtkommunisternas tidningsorgan "Noorte Hääl".

Före andra världskriget hade Runö 282 invånare, av vilka 277 var svenskar. Enligt tidningen upplät biskop Johannes av Kurland den 28 juni 1341 ön åt svenskar. Sedan dess var denna 5 km långa och 3 km breda, ensliga ö i Rigabukten befolkad med svenska fiskare. Under andra världskriget lyckades emellertid nästan samtliga Runö-svenskar ta sig över till Sverige. Sedan dess har närmare underrättelser från ön, som nästan blivit öde, saknats. Nu låter denna artikelserie, som gått genom 9 nummer av "Noorte Hääl", kasta en blick på det nuvarande tillståndet på ön.

Enligt tidningen bebos ön av 37 familjer, som bildar en kolchos med det välklingande namnet "Kommunismens Fyrbåk". Kolchosen äger 64 ha åker, men endast 22 småväxta kor och några dito hästar, 6 grisar och 17 fiskebåtar. För ett s. k. normdagsverke sägs kolchosen betala sina medlemmar hela 4 rubel (enligt den officiella clearingkursen 5 svenska kronor). Förra året skulle det ha betalats ännu mindre.

Vidare framgår att i likhet med alla andra kolchoser i Sovjet även "Kommunismens Fyrbåk" underhåller en månghövdad byråkrati: en fast avlönad ordförande, en zootekniker, en bokhållare, flera räkenskapsförare m. fl. "Noorte Hääls" reporter skildrar sin ankomst till kolchosen sålunda: "Överallt satt representanter för det svagare könet: vid flera bord, på någon sorts låda vid väggen, på stolar. De som satt vid borden höll ivrigt på med att skriva någonting, men gjorde inte något försök att dölja sina nyfikna blickar".

De gamla, svenskbbyggda trähusen är så pass anfrätta av husbocken, att de redan ligger i ruiner eller håller på att förvandlas till sådana, men under loppet av tjugo år har inte ett enda nytt hus byggts på hela ön. Nu har de kommunistiska ungdomarna beslutat att åtminstone hugga upp de hus, som är alldeles förfallna, till brännved. Kolchosordföranden hade bl. a. visat tidningsmannen ett stort hål i ladugårdsväggen och förklarat att kolchosens tjur där hade brutit sig igenom. Den tillsynes hela väggen av 15 tums timmer behövde bara stängas till av tjuren ett par gånger och han var fri. Även öns år 1644 byggda svenska träkyrka hotas av ras. Både denna historiska helgedom och den år 1912 för rikssvenska pengar byggda stenkyrkan står ständigt låsta, de har inte använts på flera år. Nycklarna befinner sig hos den äldste runöbon Peeter Rooslaid.

Nu äntligen planerar fem personer att bygga sig nya hus, men kommer inte längre av brist på byggnadsmaterial. Även för ett Folkets Hus på ön vägrar sovjetmyndigheterna av någon orsak byggnadstillstånd. Sedan får vi emellertid veta att den i Tallinn bosatte kände kommunistiske funktionären och författaren Aadu Hint f. n. bygger ett sommarhus åt sig själv på Runö, utan

Flykten till Sverige

av Rain Johannes Ejbo

Bomberna föll natt efter natt. Det smällde, dundrade och brann runtomkring i stan. Ibland var det nära, ibland långt borta. Invånarna i Reval hade inga lugna nätter vårvintern 1943. För många blev det ett enda springande mellan skyddsrummet och bostaden, då det i regel brukade vara två anfall per natt. Många struntade i det till slut och stannade kvar och sov i sina bostäder. Man skulle ju arbeta på dagen, och då tarvades det vila på natten.

Det var tyskarna, som höll staden och hela Estland, och ryssarna, som anföll.

Under denna orostid for jag ut till mitt barn-domshem på Rågöarna, där mina föräldrar bodde. Där hemma träffade jag andra rågöpojkar, som höll på att bygga en båt. De sa, att de ämnade använda den för en resa till Sverige, när den blev färdig. Det var många människor på den tiden, som umgicks med tanken på en resa någonstans, bort från allt elände, som ett krig för med sig. Motor hade de. Om jag inte missminner mig, så var den en krigsgåva från Sverige. Jag frågade då pojkarna, om det möjligtvis kunde finnas en plats för mig också, när saken hade avancerat så långt, och båten var klar. De lovade underrätta mig.

Jag for tillbaka till Reval igen, till min anställning på ett sjöfarts- och bärgningsbolag. Efter några veckor fick jag telefon från dem. De tänkte rymma. Det hade blivit sämre tider för ockupationsmakten, tyskarna, och man började inkalla estländska ungdomar. Bristen på livets nödortff gjorde sig också gällande. Jag sa till dem, att jag följde med. Avresan skulle bli vid påföljande vec-konlut. Jag bad dem vänta en dag till, för det är inte så enkelt att lämna sitt hem, om än aldrig så anspråkslöst, hals över huvud.

Båten var klar, fast den hade aldrig varit på

sjön förut. Bensin fanns också. Däremot hade pojkarna ingen bra kompass och inget sjökort. Genom en annan estlandssvensk pojke i Reval kom jag över en fin kompass på svarta börsen. På bärgningsbolaget fanns det gott om fina sjökort. Jag hittade ett, som var alldeles utmärkt! Det var en karta över Östersjön och Finska viken, med alla fyrar, skär och grund utsatta. Det var namn, som Svenska Björn, Lågskär, Söderarm osv., som lät som musik i öronen, namn från en fri och lyckligare värld än vår. En sådan fin karta följde med mig hem från kontoret, och kompassen väntade redan hemma.

Sedan kom min far till stan, och i sin faderliga omtänksamhet försökte han få mig att avstå från flykten. Han tyckte vi kunde vänta lite. Följande natt var en fasansfull natt med flera bombanfall. Min far låg kvar hos mig i stan och var riktigt uppskrämd. Vid varje skräll frågade han: "Var det här längre bort ifrån oss?" Då fattade jag i alla fall mitt beslut. Några av mina kamrater hade redan inkallats, och jag hade ingen lust att strida för ockupationsmakten. Det var ont om mat, kläder, bränsle, mediciner, tandläkare — ja, snart sagt om allting. Nu hade jag en chans att komma ifrån eländet, man visste inte, om det skulle bli något mera tillfälle.

En bekant, också han estlandssvensk, som redan var inkallad i Reval, tog permission över veckohelgen och följde också med. Goda vänner i stan fick överta mina få ägodelar, och snart var vi, två unga män, på väg ut till Rågöarna. Vi hade karta och kompass och en äventyrlig färd i hågen. Vad vågar inte en människa för friheten!

Man fick inte färdas på sjön hur som helst utan tillstånd, inte ens mellan Rågöarna. Min salig far, som då var chef för kustbevakningen på Rågöar-

att besväras av någon brist på byggnadsmaterial. Kolchosen har redan i årtal begärt en liten sågaram och en medelstor traktor, men utan framgång. I öns handelsbod finns i tillräcklig mängd att köpa endast brännvin och dyra fiskkonserver — åt fiskare! Men en fullvuxen karl har ingen chans att få köpa sig ett par stövlar. Överhuvudtaget saknas i regel det som köparen vill ha i handelsboden.

Tidningen publicerar ett foto av en sjö som uppstått utanför byn. Genom att det avdiktningssystem som fanns där en gång i tiden nu fått förfalla, har grundvattnet stigit, varigenom myggen blivit en veritabel landsplåga. På ett annat foto syns spillrorna efter öns enda med kullerstenar belagda båtbygga i Limo. Numera kan man endast komma med roddbåt till och från ön.

Av "Noorte Hääl" framgår vidare att det på ön f. n. endast finns två gamla Runöfamiljer kvar — den med hemslöjd sysslande Peeter Rooslaid och

skogvaktaren Aleksander Norman. De övriga är fiskarfamiljer som flyttats dit från estniska fastlandet och Ösel, däribland öns nya makthavande — bysovjetens ordförande polismannen Theodor Aus samt kolchosordföranden Richard Tönnus. Inte en enda av de nuvarande öborna är medlemmar i kommunistpartiet, inte ens funktionärerna. Däremot finns det på ön 17 medlemmar i kom-somologorganisationen (ungkommunister). Deras ledare, en ung flicka, sägs dock inte visa upp något personligt initiativ, utan endast utföra de från råjongcentralen i Pärnu kommande direkta direktiven.

Den gamla runöbon Rooslaid sägs ha berättat, att han fått ett brev från Sverige, från dem som "fashisterna" år 1944 "med våld förde bort från ön. De längtar mycket tillbaka till Runö, men vågar inte återvända. Så klart att man skrämmer dem. De lovar skicka pengar, för att jag skulle åka dit. Men vad har jag där att göra? Jag skrev i mitt brev: Kom själva hem tillbaka".

na, rodde mig och min följeslagare över till andra ön, där flyktbåten och de andra färdkamraterna fanns.

Allting var ordnat. Båten låg vid stranden, maskerad med nät och bojar, och såg ut som vilken annan fiskebåt som helst. Vi var inalles sex unga män, som tänkte ge sig av från den gamla hembygden. I bagaget fanns inte mycket, en väska med lite kläder och en korg med mat. Någon av pojarna hade med sig ett gevär, vårt enda skjutvapen, och för övrigt hade vi bara knivar och andra verktyg. Båten var ruffad framtill. Bak i båten fanns näten. Endast två man syntes. De andra var gömda i ruffen eller under näten. Vi körde ut en bit från stranden och låtsades liksom vara ute för att lägga ut våra nät. Sedan satt vi i båten och väntade till omkring kl. 22.00. Då visste vi att ett tyskt spaningsplan brukade flyga över stranden. Mycket riktigt! Det kom även idag västerifrån. Vi följde det med våra blickar, så länge vi kunde.

När planet hade försvunnit i öster, satte båten i gång. Vi hade prickat ut kursen på sjökortet, och kompassen hade vi satt fast i en toft. Först höll vi kurs på Hangö, närmare bestämt på en liten fyr utanför Hangö udd. Namnet minns jag inte. Detta var kortaste vägen över Finska viken, och majnätterna är ganska ljusa, så det gällde att hinna över under den mörkaste tiden. Under färden blåste det upp till storm. Bensinen luktade gräsligt illa, för det var kristidsvara. Vi blev så sjuka, att vi fick lov att mata abborrarna, jag tror, varenda en av oss. Och båten läckte! Det var ju dess jungfruresa, och den var mycket otät. Vi fick pumpa så gott som hela tiden. Vi turades om, men man blev hemskt trött i armarna av att ideligen utföra samma rörelse, för vattnet faktiskt forsade in. Under resan tätade vi springorna, så gott det gick med drevmaterial, hampdrev eller blånor, vad det nu var. Båten svällde väl lite i vattnet också, och till slut så behövde vi i alla fall inte pumpa så ofta.

Plötsligt ser vi en drivande mina guppa på vågkammarna några meter från båten. O fasa! Var vi mitt inne i ett drivande minfält? En av oss la sig nu framme i stäven och höll utkik. Vi såg inga flera. Stormen hade antagligen slitit loss den. Ibland har man tur. Annars låg ju minfälten så djupt under vattenytan, att en liten båt kunde passera över utan att flyga i luften.

Mitt ute i viken kom vi rakt på en stor fartygskonvoj, bestående av ett tiotal ångfartyg. Vi hade kommit mycket nära dem, för sikten var dålig på natten. Vi var tvungna att ändra kurs, så att de inte skulle höra eller se oss.

Konvojen försvann inåt Finska viken, och vi tog in den gamla kursen på Hangö igen. Efter en c:a 3—4 timmars färd såg vi Hangö fyr. Jag vill minnas, att vi hade kommit en aning mer åt öster än beräknat, för vi hade Hangö fyr i nordväst nästan, men detta gjorde ju ingenting.

Nu ändrades kursen mot väster. Vi körde i utkanten av den stora skärgården mellan Finland och Åland. Här var man ganska väl skyddad bland kobbar och skär. Vi gick i land på några skär, åt

och drack ur våra medhavda matsäckar, lämnade kvar våra visitkort åt måsarna och fortsatte sedan västerut. Efter ett dygns resa, följande kväll alltså, var vi söder om Åland. Östersjön låg nu spegelblank runtomkring oss, och vi trodde, att den besvärligaste delen av resan var överstånden. Vi hade med oss en kagge med Rågö-öl. Nu öppnade vi ölankaret och lät oss det goda Rågö-ölet väl smaka. Det var verkligen gott, för att brygga öl, det kunde man på Rågöarna. Vi blev så glada i hågen och började sjunga och tralla. Bland annat så sjöng vi "Havsörns-valsens" med refrängen: "Och lilla anden till h-vetet for". Långt borta i väster skymtade redan de svenska fyrarna. Först trodde några av oss, att det var krigsfartyg, som gav eld mot varann. "Stanna", skrek någon, "ser ni inte att de skjuter på varann!" När vi sedan upptäckte, att det var svenska fyror vi såg, var glädjen stor. Vi kunde utpeka en som Söderarm, vid norra infarten till Stockholms skärgård. Så ljuvliga dess blinkningar var! Den allra första hälsningen från Sverige, resans mål. Frid och fred där borta på andra sidan vattnet. En del av pojarna tyckte, att vi först skulle försöka gå i land på Arholma eller Björkö, där det bodde andra rågöbor, som tidigare kommit över. Vi pratade och diskuterade och kände oss fria och lyckliga. Framför oss Ålands hav, alldeles kavlugnt. Allting andades frid och fröjd.

Nu var klockan omkring 24.00. Vi hade kört ett dygn drygt. Nu ser vi en liten båt närma sig oss från den svenska sidan. På långt håll ser vi flaggan med korset i. Så gott det gjorde att se den, för vi trodde förstas, att det var en svensk kustbevakningsbåt. Den kom närmare, och vi ser, att det är den finska flaggan. Den har ju också ett kors, och i nattens skymning ser man inte färgerne så tydligt. Vad skulle nu hända? De körde några varv omkring oss och ropade till oss på svenska: "Stanna motorn!" Vi tittade på dem. Två pistoler var riktade mot vår båt. Vi saktade in farten. "Vi kastar i sjön dom, sen fortsätter vi", sa en av de våra. "Dom är bara två och vi sex man". Befallningen upprepades: "Stanna motorn!" Pistolerna såg hotfulla ut. Finland var i krig, och vi var främlingar, som hade inkräktat på finskt territorialvatten. De hade säkert skjutit. Vi stannade motorn. "Har ni några vapen, så lämna över dom!" var nästa befallning. De fick geväret, som vi hade. Sedan fick vi kravla över i deras båt, och vår egen båt togs i släp. De sa sig vara en åländsk kustbevakningsbåt, som var ute på sin vanliga rutintur. De var annars mycket vänliga mot oss. "Vi måste anhålla alla som kommer in på finskt vatten utan tillstånd", sa de. "Finland är i krig". Hur skulle det nu gå för oss? Finland var ju bundsförvant med dem som vi hade rymt ifrån, tyskarna.

Så förskräckligt! Kursen gick nu i rakt motsatt riktning, nämligen mot Mariehamn. Vi fick veta, att vi hade varit en halvtimmes resa från svenska vattengränsen. Tänk så nära! Vi kände en förtvivlad hopplöshet. I Mariehamn blev det bara ett kort uppehåll, för vi skulle skickas ännu längre österut, till Åbo. Jag minns så klart denna

Ett gulnat Nargö-brev berättar

Emil Wikman

På den öppna platsen öster om Nargö kyrka, dansade en ung flicka en dag i juni 1894 en glädjedans — i all ensamhet. Hon höll ett brev i sin hand, som var försett med engelska frimärken. Hennes ögon strålade av inre lycka och glädje. Ideligen tryckte hon brevet mot bröstet. I dag hade det kommit henne tillhanda. För den stunden hade hon varit beredd att offra rätt mycket.

Brevet var från Beatas bror Benjamin, som varit försvunnen sedan en längre tid. Brodern hade en afton lämnat hemön och byn, utan ett ord till avsked. Vart han tagit vägen visste ingen. Hade han måntro drunknat, eller omkommit på något annat sätt? Därom kunde ingen ge besked. Borta var han och tycktes det förbli. Nu hade det alltså kommit meddelande om att han levde och uppgift om var han vistades. Detta om något var en händelse av stor betydelse. Inte för syster Beata allena, utan för hela byn, ja för hela ön. Benjamin levde och befann sig i ett främmande land. Gode Gud, kunde det verkligen vara sant!

Hon satte sig på en sten vid väggkanten och så läste hon med hög röst:

— Älskade syster.

Jag vill nu omtala för dig hur och varför jag rymde hemifrån. Jag hade aldrig haft en dylik tanke, inte ens i drömmen. Jag var, den kväll det är fråga om, på väg till Bakbyn. Vi var flera pojkar i sällskap. De berättade för mig, att det kommit bud till länsmannen att jag skulle in i ryska militären. Jag hade blivit uttagen från vår ö genom lottdragning och länsmannen skulle komma och hämta mig. Han hade också fått order om att inte lämna mig utrikes pass, så jag kunde ta hyra på något fartyg och på så sätt lämna riket. De andra pojkarna harmade och förtretade mig. Man uppmanade mig på skämt att ta livet av mig på olika sätt, hellre än att dra kronans rock på för flera år framåt. Alla skrattade och pekade på mig, så att jag inte visste vad jag skulle svara eller göra. I Bakbyn var många ungdomar samlade — såväl flickor som pojkar. Jag var så bedrövad, att jag lämnade dem och gick hem ensam. Hemma talade jag om för mamma och tant vad som hänt, men möttes av oförståelse — tyvärr. Det var då tanken dök upp i min hjärna att rymma. Och detta måste ske på vilket sätt som helst. Ty det var fara värt att jag annars skulle förlora förståndet.

soliga förmiddag, då vi låg på en grön gräsmatta på polisstationens gård i Mariehamn. Vi hade ingen aning om hur vår flykt skulle sluta. Sedan efter en ny natts resa anlände vi till Åbo. Det var ganska tidigt på morgonen, och det första vi upplevde, var ett flyganfall, just då när vi kom in i hamnen. Vi fördes genast till polisen för förhör. "Varför kom ni till Finland?" frågade man. Vi svarade: "Vi ville inte komma till Finland. Vi är politiska flyktingar från Estland på väg till Sverige. Vi är estlandssvenskar från Rågöarna. Efter detta första förhör burades vi in i fängelse. Vi behandlades hyggligt, men ovissheten var tryckande. Så enformigt det blev att sitta i finkan. Det var då jag upptäckte allt det som var klottrat på väggarna i cellen. Vilken intressant och spännande läsning det blev. Finland är ju ett tvåspråkigt land, vilket man kunde se av allt det skrivna på väggen. Det var ju tur för oss, att en del stod på svenska. Det var som att läsa kolorerad veckopress om brott, straff, försoning, kärlek och hat. Då och då såg vi glimtar av de andra fängelsekunderna, orakade, schaskiga . . . Skulle vi snart bli likadana själva? Vi fick sedan besök och blev förhörda av flera myndighetspersoner. En av dessa var svenske konsuln i Åbo. Han lovade ordna, så att vi fick resa till Sverige med ordinarie båten mellan Åbo och Stockholm.

Efter en natt i finkan i Åbo kördes vi en eftermiddag ner till Stockholmsbåten. Det var med mycket lätta steg vi gick ombord. Hoppet hade återvänt igen. Jag hade med mig två svenska tior från Estland. Dessa hade jag förvarat som kleno-

der. Det var inga krigspengar. Nu ville jag använda dem. Vad skulle jag köpa? Jag köpte svenska cigaretter. Så goda de var! De smakade inte så mycket hö eller halm som de tyska gjorde. Så ren och fin båten tycktes!

Påföljande morgon, sista söndagen i maj 1943, gled båten, Aeolus hette den, in till Skeppsbron i Stockholm. Det var en strålande vårsöndag. Vi jublade! Det hade lyckats till slut. Äntligen i Sverige och livet på den östra sidan om Östersjön hade vi bakom oss för alltid. Sverige var en upplevelse. Tänka sig att få se en upplyst, vacker och hel stad. Kontrasten var skarp mellan krig och fred. Efter ett par veckor i karantän var vi fria. Nu har 17 år gått sedan dess. I jämförelse med orosåren där borta på andra sidan, har åren i Sverige varit lugna liksom en lång och fridfull söndag.

Ett år senare kom salig far också över hit. Han berättade, att efter min flykt hade han blivit förhörd av polisen. I dessa tider kunde folk försvinna på alla möjliga underliga sätt. Myndigheterna nöjde sig också med hans svar, att han ingenting visste.

Vår lilla flyktbåt, som ägdes av några av pojkarna, fick stanna kvar i Finland, när vi reste med turbåten från Åbo till Stockholm. Det fina sjökortet, med hela kursen utprickad, glömde jag kvar i vår båt. När den sedermera skickades över till Sverige, så var sjökortet borta. Så synd! Kompassen, som vi körde efter, har jag däremot kvar som ett oersättligt minne från flykten. Den pryder sin plats, där den står.

Jag tänkte först ta vår egen lilla jolle, men därav blev intet. På bystranden var så mycket folk, så jag vågade inte gå dit. I stället gick jag till Holms och tog deras jolle. Klockan var då vid pass 12 på natten. Jag sjösatte den och så gav jag mig i väg. Vinden var lämplig, ty det blåste från sydost. När Nargö började försvinna bakom mig började jag stora karlen gråta. Jag ångrade mig och hade velat vända om, men det var för sent. Vinden var för stark för att jag skulle ha orkat ro tillbaka. Så det var bara att länsa undan och efter bästa förmåga styra västerut. Jag bad till Gud att han måtte hjälpa mig att nå någon kust och bli räddad. Sjön började gå rätt hög och den lilla jollen var bräcklig och tog in mycket vatten. Och Han hörde mina böner, ty följande kväll kom land i sikte. Att det var Hangö udde visste jag inte då. En natt övernattade jag på ett öde skär och morgonen därpå gick jag i land.

Jag lyckades samma dag få arbete på en svensk ångare som låg i hamnen. Två dagar arbetade jag på detta fartyg. Man gav mig både mat och logi. En mark och 50 penni förtjänade jag dessutom. Man erbjöd mig att få hyra ombord, men jag vågade inte mönstra på. Jag var ju utan pass och ångaren skulle avgå till Libau. Något annat fartyg fanns inte heller i hamnen som jag hade kunnat mönstra på. De ryska gendarmerna tittade också så noga på mig, så jag beslöt mig för att lämna staden och söka mig västerut. För de pengar jag fått genom mitt arbete köpte jag lite mat, och så gav jag mig iväg igen med jollen. Jag ömsom seglade och rodde genom den åboländska och åländska skärgården, över Ålands hav och kom slutligen lyckligt in i den svenska övärlden. Slutligen anlände jag till Stockholm. Ingen prejade mig, eller frågade vart jag var på väg.

I Stockholm stannade jag en vecka. Jag hoppades att få hyra där på något fartyg men misslyckades. Det var så få båtar i hamnen och en myckenhet av sjöfolk utan hyra. Pengarna tog snart slut. Slutligen fick jag följa med ett fartyg som avgick till Gävle. Och se där hade jag bättre tur. Jag fick hyra på barkskeppet "Agda". Skutan var visserligen gammal och läckte rysligt. Arbetet ombord var både tungt och svårt. Men jag hade fått en fast punkt i tillvaron och behövde inte längre segla omkring som ett vilsegångt barn.

En tidig morgonstund lossades förtöjningen och fartyget seglade ut ur hamnen. Destinationsorten var Swansea i England. Vi hade last av plankor och battingar. Två veckor varade seglatsen. Det är ofattbart att vi kom i hamn. Dygnet runt fick vi stå vid pumparna. Jag trodde mången gång att armarna skulle gå av. Jobbet var tungt. Men det gick. Försynen har varit huld mot mig och jag är trots allt glad och nöjd. Det hade kunnat gå värre. Jag hade kunnat få min grav i Finska vikens böljor, om det varit bestämt så, ty seglatsen hemifrån var ett vägstycke. Att så inte blev fallet har jag en högre makt att vara tacksam för.

Jag hade ingen tanke på att mönstra av från barkskeppet. Dels behövde jag pengar, dels kändes det tryggt att trampa däck på ett fartyg, som seglade under svensk flagg. Jag kände mig som

hemma och kunde tala med mina kamrater och befälet på mitt modersmål. Men ödet hade bestämt det annorlunda. Efter att vi lossat lasten fick vi order att lasta kol till en rysk hamn. Att återvända till landet jag rymt ifrån var omöjligt. Jag tog min sjömanssäck och gick i land om natten. Nu började ett nytt kapitel för mig. Jag var i ett främmande land med tomma händer, för hyran blev inestående. Språket var oförståeligt och det var gott om löst sjöfolk. Tro mig, kära syster, att jag igen fällde tårar och ångrade mig sjudubelt att jag någonsin kom på den tanken att rymma. Måhända hade jag också orkat tjäna mina år i den ryska armén, då så många andra Nargöpojkar hade lyckats därmed. Men här stod jag nu och vägen till återvändo var ohjälpligt stängd.

Våra fäders och förfäders Gud har dock hållit sin beskyddande hand över mig, kära stora syster. Se det gick bättre för mig i det främmande landet, än jag någonsin vågade drömma om. Jag fick så småningom hyra på ett engelskt fartyg och jag är fortfarande kvar ombord och har det bra. Mina kamrater är snälla och vänliga. Kaptenen har dessutom skaffat mig ett riktigt pass. Ett engelskt. Kan du tänka tanken till slut. Jag är engelsman nu. Vi seglar på spanska hamnar. Det är av den anledningen som jag vågar ta till pennan och skriva till dig. De ryska myndigheternas arm när mig inte längre. Jag är en fri medborgare i ett fritt land.

Vill du hälsa Helena — min fästmö — och be henne om ursäkt för att jag lämnade henne den där kvällen utan ett ord till farväl. Be henne att hon väntar på mig. Jag skall återvända hem när jag fått ihop tillräckligt med pengar. Jag hoppas få föra henne till altaret på Nargö en dag. Ge henne adressen, som framgår av detta brev, så hon kan skriva till mig. Hälsa far och mor samt systerkonen, men framför allt är du själv hälsad på bästa sätt av Din bror Benjamin. —

Samma dag på kvällen hölls en tacksägelsegudstjänst i bönehuset på Nargö. Däri deltog inte enbart Benjamins anhöriga utan folk från hela ön. Man tackade Gud för att han hjälpt och hållit sin hand över en av öns söner, så att man inte behövde hugga in hans namn på stenen på öns kyrkogård, där alla öbors namn tidigare inhuggits, vilka på ett eller annat sätt försvunnit ute på havet och som inte fått sin sista viloplats på hemöns begravningsplats.

Åren gick men ingen Benjamin återvände hem. Och så en dag kom ett officiellt meddelande, att f. d. ryska medborgaren Benjamin . . . förlit tillsammans med ett fartyg invid Spanska kusten. Meddelandet nådde syster Beata efter många omvägar till Finland, där hon då vistades som krigsflykting. Nargöborna hade då flyttat bort från sin ö. En tysk torped hade under någon av de första dagarna av det första världskriget träffat fartyget midskepps och sänkt det på några få ögonblick. Lasten bestod av stenkol och ångaren hade sjunkit som en sten till botten. Denna nargöyngling fick sin grav bland vågorna i Biscaya. Han fick inte uppleva friheten i fosterlandet Estland.

En Sverige-resa för 40 år sedan

Fyrtioett år har förflutit sedan jag första gången reste till Sverige. När jag fick se bilden av galeasen Val på första sidan av Kustbons julnummer ifjol gjorde jag i tankarna ånyo en minnesresa över Östersjön.

Anledningen till min resa med Val var att jag hade fått löfte om att få gå en kurs på Mora folkhögskola i Dalarna. Kapten Johan Lindquist hade lovat mig att få följa med på hans båt till Stockholm. Vänner och bekanta avrådde mig från den farliga resan över Östersjöns minspäckade vatten. — "Ne kona sjul opa ain min å bli" — hette det. En kamrat som följde mig till båten uppmuntrade mig och sa, att jag var den första ormsöflicka som reste till Sverige, och menade, att jag säkert inte skulle bli den sista. Hur sanna dessa ord var, fick vi ju så småningom uppleva. Även kyrkoherden gav mig ett ord på vägen: "När ni reser ut för att lära er visdom, så glöm inte att Gudsfruktan är all visdoms begynnelse!"

Den 4 september 1919 gick jag ombord på Val i Revals hamn. Det var inte utan att jag en smula undrade, om det kanske var för sista gången jag fick se bilden av det vackra Reval. Men ankaret hivades och seglen sattes till. Besättningsmännen uppmanade oss dessförinnan att böja våra knän och be till Gud, "som vi alltid brukar göra när vi lägger ut från hamn." När vi hade anbefallt oss i Guds beskyddande hand, tog en medpassagerare fram fiolen och började spela. Alla var vid gott mod. Vi var inalles fyra passagerare på den lilla skutan och bland dessa vår vördade missionär och lärare Österblom. Han var då hela 82 år gammal och hade varit över i Estland för att hälsa på sina gamla elever och vänner på Ormsö. Han promenerade på däck, sjöng och gnolade.

Då hemlandets kust försvann bakom horisonten, gick jag ned i lastrummet och bäddade åt mig på några cementtunnor. Större krav hade man inte den tiden på komfort. Vi hade nämligen cementlast från Kunda på Estlands nordkust till Stockholm. På hemvägen skulle kapten Lindquist lasta slipsten på Gotland för försäljning i Estland.

Första natten sov jag gott, men sedan blåste det upp till storm. Jag fick överge mitt läger i lastrummet och försöka hålla mig uppe på däck för sjösjukans skull. Vinden tilltog alltmer, vågorna sköljde oupphörligt över. Trots att seglen var bottenrevade, slets focken i trasor. Det räckte nu mer än väl med att segla bara med ena halva storseglet hissat. Då det var fara för att jag kunde bli spolad överbord, gjorde en av besättningsmännen i ordning ett krypin åt mig mellan kajutväggen och vattentunnorna. Jag svepte in mig i segelduk och låg där i 4—5 dygn ända tills stormen rasat ut. Då och då tittade någon till mig och frågade: "Levor du mä, e du änt rädd än ve ska bli?"

I skärgården fick vi motvind och det tog hela tre dygn för oss att från det upprörda öppna havet komma in till Stockholm. Men under denna

KALLELSE TILL

S. O. V:s ÅRSMÖTE

och

ESTLANDSSVENSK

HEMBYGDSDAG

☆

Föreningen Svenska Odlingens Vänner håller årsmöte och estlandssvensk hembygdsgdag

Söndagen den 7 augusti 1960 kl. 11.00
i Baggensalen, Saltsjöbaden

DAGORDNING

för S. O. V:s årsmöte:

1. Godkännande av kallelse till årsmöte
2. Val av mötesordförande och sekreterare
3. Val av två justeringsmän
4. Styrelse- och revisionsberättelse
5. Beviljande av ansvarsfrihet
6. Val av ordförande
7. Val av styrelseledamöter
8. Val av två revisorer och två revisors-suppleanter
9. Medlemsavgiften
10. Övriga frågor

Efter årsmötesförhandlingarnas slut serveras kaffe kl 12.30. Samvaron fortsätter kl 14.00 med föredrag av Rektor Per Söderbäck, hälsningar, musik och allsång samt gammaldans och ringlekar.

Pris för kaffe med dopp 5 kronor, inberäknat serveringsavgift.

Förbindelser

Tåg från Slussen

var 40:de minut kl 9.40, 10.20, 11.00 o. s. v.
Från Saltsjöbaden: kl 13.40, 14.20, 15.00,
15.40, 16.20, 17.00, 17.30, 18.00.

Pris tur-retur kr 3.50, barn 6—12 år halvt pris. Rabattkort om 10 resor kr 16.50.

Alla varmt välkomna!

Styrelsen för

Svenska Odlingens Vänner

del av resan mådde jag bara gott, såg mig omkring och stickade på mina strumpor, som mamma hade bett mig ha klara då vi kom fram till Sverige. "Det är kallt i Mora", sa min mamma. En rikssvensk, som frivilligt hade deltagit i Estlands frihetskrig och nu nalkades hemmet, blev så glad då vi kom in i skärgården, så han sprang runt hela båten uppe på relingen och sjöng "Där som sädesfälten böja sig för vinden". Det var första gången jag hörde den visan. Kapten Lindquist stod själv för det mesta till rors. Stilla och lugn styrde han sin

Nils Tiberg 60 år

Den 28 maj i år fyllde Nils Tiberg 60. Vid denna ålder börjar väl i allmänhet en människas verksamhetsiver att avta, men när det gäller Nils Tiberg, kan man bara konstatera en ständigt ökad aktivitet. Hans forskningsfält har trollbundet honom.

Men så är det också — tycker åtminstone vi estlandssvenskar — ett utomordentligt fascinerande område som han ägnar sin forskargärning. Hans arbete i vetenskapens tjänst är alltigenom förknippat med svenskt språk och svensk folkkultur i Estland. De estlandssvenskar, som till äventyrs inte känner Nils Tiberg, torde vara lätt räknade, och det är alltså inte en främling som här skall presenteras. Den oändligt intresserade och frågvisse gotlänningen har säkerligen besökt alla estlandssvenska åldringar samt haft skriftlig eller personlig kontakt med ett stort antal estlandssvenskar av olika ålderskategorier.

Det är nu snart fyrtio år sedan Nils Tiberg första gången reste ut till Estlands svenskbygder. Under dessa år har han med lidelse, arbetsglädje och energi forskat och samlat uppgifter

farkost förbi de tusentals farliga kobbarna och skären.

Resan hade varat i hela åtta dygn då vi äntligen var framme i Värtan, där vi gick till ankars, innan vi fick lägga till vid kaj. Hamnkaptenen tyckte att vi hade haft en besvärlig resa och att den "lilla damen" som varit med om allt detta nog kunde behöva något gott. Efter en stund skickade han ner en hel påse goda päron till mig. Ännu idag minns jag hur gott de smakade och ännu idag skulle jag också vilja tacka honom.

När alla formaliteter var över, bl. a. hade vi haft besök ombord av både polis och sjuksyster, fick jag följa med i polisbilen till Kungsholmens polisstation. Där blev jag bjuden på riktigt svenskt kaffe innan jag blev hämtad av min morbror Tomas, som tog mig med till sitt hem. En honnör för svenska polisen — den bästa i hela världen!

Den 25 oktober fortsatte jag min resa till Mora, där det sades, att jag var skolans gladaste elev. Alltid något att vara glad för!

Katarina Hammerman.

från sitt arbetsfält. I Uppsala landsmålsarkiv har hans imponerande samlingar år från år pockat på allt större utrymme i de trånga lokalerna. Systematiskt ordnade finns där nu uppteckningar och meddelares egna anteckningar om alla sidor av den folkliga kulturen och dialekterna på de olika svenska bosättningsorterna i Estland. Med berättigad stolthet nämner Nils Tiberg själv sin stora kortordbok över de estlandssvenska folkmålen, ett gigantiskt arbete, som fyller ett helt skåp med sina lappar. Värdet av detta arbete för forskningen torde knappast kunna överskattas.

Till Tibergs samlingar hör naturligtvis också mycket annat, exempelvis ett stort antal fotografier i anslutning till övrigt material.

Under sin långa verksamhet har Tiberg också publicerat en rad artiklar och böcker. Som naturligt är, har det varit de språkliga frågorna som i detta sammanhang fått intaga främsta rummet — författaren är nämligen licentiat i nordiska språk. Men även historiska undersökningar och arbeten om den folkliga kulturen m. m. har han utfört eller redigerat. Bland hans publicerade verk kan nämnas en översikt över Rågösvenskan (i Söderbäcks bok Rågöborna), en uppsats om adjektivtypen "sten död", "En sägen från Gammalsvenskby i historisk belysning" och "Runöbondens ägor". Vidare har han redigerat och skrivit de kommenterande partierna i boken "Ståndssamhället" samt tillsammans med Aleksander Loit ombesörjt en utgåva av gammal-svenskbydokument. De tre sistnämnda arbetena återfinnes bland skrifter utgivna av Gustav Adolfs Akademien, där de ingår i en särskild serie "Estlandssvenskarnas folkliga kultur", som redigeras av Nils Tiberg. Hittills har i denna serie fem böcker utkommit.

Undersökningen av de estlandssvenska folkmålen och den estlandssvenska kulturen är en brett upplagd verksamhet med centrum vid landsmålsarkivet i Uppsala. Det är inom ramen för denna verksamhet och med anslag till den som Tiberg arbetat ända sedan estlandssvenskarna anlände till Sverige. Den som känner till, hur det är att finansiera stora undersökningar med olika anslag, förstår, vilken energi som behövts för att hålla det av Tiberg ledda arbetet i gång så länge som skett.

Vi som känner Tiberg från hans arbetsfält fäster oss särskilt vid hans utpräglade sinne för det genuina i folkkulturen, hans fina öra för detaljer och skiftningar i dialekterna och hans brinnande intresse för forskningsobjektet. Från estlandssvenskarna riktas här ett tack till honom för hans gärning. Och lycka till även framdeles!

Edvin Lagman.

Från Kustbons expedition

- Priset för dödsannonser har fr. o. m. nr 2 1960 höjts till 30 kr.
- Den som ännu ej erlagt prenumerationsavgiften ombedes vänligen att *snarast* göra detta.

Anders Aspelin 50 år

Det händer ofta att "stugan blir för trång" och att man vill flytta på sina fäderneärvda bopålar. Därom vittnar ju emigrationen både västerut och norrut. För estlandssvenskarnas vidkommande var det ju i första hand stamfränderna i norr som bestämde färdvägen. Motiven voro av både ekonomisk och kultur-politisk art. Men det fanns också estlandssvenska ungdomar som på grund av sin begåvning och initiativkraft överskred hemmatorpets gränser och banade sig väg ut ur de begränsade förhållandena i hembygden. Dit hör även jubilaren.

Född den 20 juli i Rumpo, Ormsö, fortsatte han efter avslutad skolgång på hemön sin utbildning som elev vid Birkas folkhögskola. Hans kommersiella begåvning och bildningstörst upptäcktes av dåvarande kyrkoherden på Ormsö John Klasson. Genom hans förmedling bereddes Anders Aspelin möjlighet att fortsätta sina studier vid Bröderna Påhlmans Handelsinstitut i Stockholm och vid KF:s "Vår Gård". Hans kärlek till hembygden gjorde, att han härefter åtog sig föreståndarskapet för Ormsö Kooperativa Förening. Men snart nog togs hans kunnighet i anspråk av ETK i Tallinn, d. v. s. Estlands Kooperativa Förbund. I samband med sin verksamhet i landets huvudstad medverkade han vid sidan av sin vardagliga gärning i olika estlandssvenska kulturella sammanhang, bl. a. som redaktionssekreterare för Kustbon. Särskilt uppskattad var hans behagliga barytonröst. — Snart väntade honom dock uppgifter på andra sidan Östersjön. 1938 kallades han till konsumföreståndare på Seskarö i norrländska skärgården, 1944 till Konsum i Luleå och 1949 till Luleå Fisk. Sedan hösten 1959 tjänstgör han som kamrer vid HSB i Luleå. Vidare innehar han en rad kommunala förtroendeuppdrag, såsom ledamot av hälsovårdsnämnden i Luleå, revisor i ABF, sekreterare i de Handelsanställdas förbund, kassör i Norrbottens sångarförbund, v. ordförande i Luleå allmänna manskör m. m.

Jubilaren utger ett belägg för att man genom att använda sitt pund rätt inte enbart tjänar sig själv utan även det allmänna.

Vänner ute och hemma hylla varmt den ungdomlige jubilaren. Hj. Pöhl.

MINNEN

*Jag minns vår hägg som växte invid brunnen
i barndomshemmets lugna, sälla vrå.
Dess vita blommors doft är nu försvunnen,
men minnena de ej så lätt förgå.*

*När vårens vind med häggens krona lekte
och blomsterdoften spreds runt gård och by,
dess blomsterprydda kvistar solen smekte
och fågelsång ljöd högt mot himlens sky.*

*På blåa havet invid låga stränder
alfågeln sjöng sitt allevi.
Dit ut så ofta tanken återvänder,
där barndomstiden rann så snabbt förbi.*

*Nog minns jag rågens svall för vinden,
då ängen klätt sig i sin blomsterskrud
och jag minns lammen bakom stängda grinden
på gröna tuvor smyckade till brud.*

*När höstens guldstänk över marken virvlar,
går tanken bort till barndomshemmets land —
där basturöken upp mot skyn sig ringlar —
I nattens dröm jag vandrar där ibland.*

E. R.

☆

Kustbons läsare har under de gångna åren många gånger mött signaturen E. R. under skildringar och stämningbilder från Rågöarna, som varit besjälade av en uppriktig kärlek till den svunna barndomsbygden. Bakom dessa bokstäver döljer sig fru Elfrida Rosman, barnfödd på Rågöarna och numera bosatt i Baskarp i Småland. Kustbon ber i efterskott få överbringa sin egen och många läsares varma hyllning med anledning av 50-årsdagen den 1 april.

M.N.

☆

Herman Blees död

Herman Blees är död. Ett livsöde har därmed avslutats. Och märkligare än många andras.

Herman Blees var född i Höbring i Rickul den 26 november 1872. Han hade flera syskon och lämnade föräldrahemmet redan i tjugoårsåldern

samt begav sig till Reval för att där skapa sig en framtid.

Till att börja med erhöll han anställning hos den kända firman Christian Rotermann, där han stannade i hela tjugofem år. Därefter övergick han till den av varje revalsvensk kända och uppskattade rederifirman C. F. Gahlnbäck. I dess tjänst stannade han, tills den stora ofärdstiden bröt in. Då avstannade så gott som all rederiverksamhet, och vad som under mansåldrar hade byggts upp raserades nu på några veckor.

Herman Blees hade under sin långvariga anställningstid vunnit sina överordnades förtroende och samtidigt även genom sparsamhet och framsynthet skapat för sig själv och de sina en aktad och tryggad ställning i samhället.

Men Blees var inte blott energisk och framgångsrik i sin tjänst. Även i förenings- och församlingslivet var den bortgångne verksam och varmt uppskattad, i all synnerhet av dem, som hade tillfälle att följa hans idoga arbete på nära håll. — Sålunda var han under en lång följd av år Svenska församlingens i Reval kassaförvaltare och såsom sådan givetvis även ledamot av kyrkorådet. Likså var han under lång tid medlem av föreningen Svenska Odlingens Vänners styrelse i Estland. Dessa förtroendeposter krävde mycket arbete men H. Blees knotade aldrig. Alltid hurtig och glad bänkade han sig bland sina medarbetare, såväl när det gällde allvarliga rådslag som när det var glam och gamman.

Ett människoöde gömmer på så många obekanta faktorer. När Estland 1940 översvämmades av folk från öster, greps bland otaliga andra oskyldiga människor även Blees' yngsta dotter Sigrid och deporterades till det "Kalla landet", till Sibirien. Så småningom mognade planen för estlandssvenskarnas överflyttning till Sverige. H. Blees hoppades då få sin dotter tillbaka från Sibirien, och måhända just av denna orsak beslöt han att stanna kvar i Estland för att invänta hennes återkomst. — Hon återvände hem, men fick inte stanna länge utan redan 1949 blev hon för andra gången deporterad till Sibirien, men nu i sällskap med sin far Herman Blees! Där stannade bägge två i hela nio år — ända till 1958 — en ohygglig tid under ett liv i namnlös misär! Även denna fruktansvärda påfrestning klarade H. Blees, som ju var nära de åttio vid exilens början, tack vare en stark, inneboende, obruten vilja och tillika genom medvetandet av att lidandet var oförskyllt.

Efter återkomsten för två år sedan slog sig H. Blees och dottern Sigrid ned i den lilla köpingen Kegel, drygt ett par mil väster om Reval. Där erhöll frk Blees anställning vid ett kollektivjordbruk, liksom i Sibirien, och hennes far skötte hushållet. Detta lär han ha gjort in i det sista, innan döden helt oväntat kom till honom den 7 mars 1960.

Vila i frid, Du energiske, oförskräckte vän och medarbetare! — Vila i frid i hägnet av den en gång vita kyrkan och under de hundraåriga

kastanjernas och lönnarnas susande kronor! Ditt arbete, som Du nedlade för den folkspillra Du själv tillhörde, har icke varit förgäves! Självt fick Du tyvärr aldrig njuta frukterna därav. A. St.

FAMILJENYTT

Förlovade

Fotografen RAGNAR TREIBERG, Rickul

och

ANNE-MARIE NIEMINEN, Åland

Nacka den 31 mars 1960.

Döda

Edvin Axel Appelblom, född den 13 nov. 1924 på Ormsö, avled den 26 mars 1960 i Stockholm.

Änkefru Agneta Gren, född den 24 januari 1868 på Ormsö, avled den 27 april 1960 i Stockholm.

Fr. Elline Grönholm, född den 17 augusti 1876 i Reval, avled den 12 maj 1959 i Tyskland.

Johan Hedström, född den 24 augusti 1893 på Ormsö, avled den 13 mars 1960 i Stockholm.

Anders Heldring, f. den 31 aug. 1875 i Rickul, avled den 3 maj 1960 i Eskilstuna.

Johan Häggblom, född den 25 maj 1892 på Ormsö, avled den 2 april 1960 i Stockholm.

Johan Lindström, född den 23 december 1907 på Ormsö, avled den 11 mars 1960 i Stockholm.

Änkefru Lena Lundgren, född Westersten den 19 augusti 1868 på Nuckö, avled den 3 mars 1960 i Stockholm.

Ruben Matson, född den 8 maj 1890 på Nargö, avled den 7 febr. 1960 genom drunkningsolycka vid Arholma.

August Nordström, född den 16 april 1877 på Stora Rågö, avled den 1 november 1959.

Fru Gertrud Nyholm, född Alberg den 20 september 1884 på Ormsö, avled den 17 april 1960 i Stockholm.

Fru Katarina Rönnberg, född Hallman den 31 maj 1870 på Ormsö, avled den 3 maj 1960 i Stockholm.

Fru Maria Rönnberg, född Grundsten den 1 april 1906 på Ormsö, avled den 25 mars 1960 i Stockholm.

Fröken Lisa Sandberg, född den 11 augusti 1884 i Rickul, avled den 24 mars 1960 å Bingtuna Vårdhem.

Änkefru Aina von Schilling, född Grönholm den 27 oktober 1877 i Reval, avled den 1 april 1960 i Tyskland.

Anton Simonsson, född den 16 april 1896 på Nuckö, avled den 9 mars 1960 i Kumla.

Fru Elmire Almyra Elin Ströhm, född den 26 februari 1898 i Reval, avled den 23 juni 1959 i Malmö.

Änkefru Maria Westerbom, född Åkerblad den 16 december 1882 i Rickul, avled den 3 mars 1960 i Stockholm.

Fru Karin Wilhelmson, född Laurin den 17 okt. 1882 i Baltischport, avled den 7 nov. 1959 i Kungälv.

Min innerligt älskade Son

Edvin Axel Appelblom

född den 13 nov. 1924

avled den 26 mars 1960 i Stockholm.

Djupt sörjd och saknad, men i ljust och
tacksamt minne bevarad av oss

MOR

Syster

Syskonbarn

samt övrig släkt och vänner.

Jag har hört om det land utan tårar,
Utan sorg, utan nöd, utan strid.
Och där ingen av sjukdom mer lider
Och en gång ,tänk en gång är jag där.

Min älskade Make,
vår käre Far och Morfar

Anders Heldring

född 31/8 1875 i Rickul, avled 3/5 1960 i Eskilstuna

har lämnat oss, släkt och vänner
i djup sorg och saknad.

LENA

Barn, Barnbarn, Barnbarnsbarn.

Aldrig kommer vi att glömma
Vad Du gjort i gången tid.
Tack för all Din omsorg ömma
Vila nu i frid.

Vår käre Far,
vår Farbror och Morbror

Herman Blees

född den 25/11 1872 i Rickul

avled den 7 mars 1960 i Keila (Estland).

Sörjd och saknad av oss
och släktingarna här i Sverige.

SIGRID

Hulda och Gunnar

Slutad är all dagens id,
all dess möda, kamp och strid —
Giv mig, Herre, att i frid
njuta vilan skön.

Min käre Make

Erick Alexander Herodes

född i Estland den 30 september 1900

har i dag lämnat mig, syster i New York,
övrig släkt och många vänner.

I tacksamt minne bevarad.

Stockholm den 14 maj 1960.

ESTER-STINA

Jordens oro viker
för den frid som varar
Graven allt förlikar
Himlen allt förklarar.

Min älskade Make, vår käre Far,
Morfar och Farfar

Johan Hedenström

född den 24/8 1893 på Ormsö

har i dag lugnt och stilla insomnat i tron på
sin Frälsare. Djupt sörjd och saknad, men
i ljust minne bevarad av oss, samt systrar,
släkt och vänner.

Stockholm den 13/3 1960.

Agneta o. Isak

Katarina o. Åke

Edvin o. Ingegerd

Elfride o. Harald

Ulla o. Dennis

Barnbarnen

Tung är sorgen — svår att bära.
Tomt det är i hemmets vrå.
Men vad allt du gav oss kära
finns i minnet kvar ändå.

Min älskade make
vår kära Far

Johan Häggblom

född 25/5 1892

död 2/4 1960

Sörjd och saknad av maka, barn, barnbarn,
syskon och släktingar

Vi hann ej säga Dig farväl
ty döden kom så fort,
men låt oss säga Dig vårt tack
vid Evighetens port.
Alltid så lugn och stilla
Tålig och god Du var
Så skola vi Dig minnas
Tack käre Make och Far.

Min älskade Make
min kära Far

Johan Lindström

född den 23 december 1907
avled den 11 mars 1960 i Stockholm.

Djupt sörjd och saknad men i ljusst
och tacksamt minne bevarad av oss
samt övrig släkt och vänner.

JULIETTE
KRISTINA

Min älskade Maka,
vår kära Mor och Mormor

Gertrud Nyholm

född Ahlberg
* 20 sept. 1884 † 17 april 1960

Sörjd och saknad, men i ljusst och tacksamt minne
bevarad av oss, syskon, övrig släkt och vänner.

Johan
Katarina
Sylvia Anders

Saliga de, som ifrån världens öden
Somna i Jesu Kristi tro i döden.
Herren skall föra deras själ ur nöden
Hem till sin glädje.

Änkefru

Lena Lundgren

f. Westersten
* 19/8 1868 Gutanas, Nuckö
† 3/3 1960 Stockholm

Sörjd och saknad.

BARNEN
Barnbarn, Barnbarnsbarn
Syskon och övrig släkt

Och när din vandring är lyktad,
tar ängeln stilla din hand
och förer din frigjorda ande
in i de saligas land.

Min älskade Maka
vår kära Mor, Farmor och Mormor

Katarina Rönnberg

född den 31 maj 1870 på Ormsö
har idag stilla och fridfullt fått flytta
till sitt himmelska hem.

Innerligt sörjd och saknad, men i ljusst och
tacksamt minne bevarad av oss, syster,
släkt och vänner.

Lidingö den 3 maj 1960.

JOHAN
Barnen, Barnbarn och Barnbarnsbarn

Var själ, som längtar i dunkla dalar,
skall huggas ljuvt på Guds berg en gång,
Var jordisk känsla, som brutet talar,
skall strömma frigjord i evig sång.

Min älskade Make
Min käre Far

August Nordström

född den 16 april 1877 på Stora Rågö,
insomnade lugnt och stilla den 1 nov. 1959.

Sörjd och saknad av
maka och son.

Ett strävsamt liv har slocknat ut,
en flitig hand har domnat.
Din arbetsdag har tagit slut.
Ditt trötta huvud somnat.

Vår kära Mor och Mormor

Maria Westerborn

född Akerblad
född den 16/12 1882 i Rickul
död den 3/3 1960 i Stockholm

ÄLSKAD — SAKNAD

Barn och Barnbarn
bror ,svägerska, släkt och vänner.

Farväl lilla Mamma, nu slut är Din smärta,
Tack för Din kärlek, Vila i ro,
Allt har Du gett oss, av fullaste hjärta,
Minnet av Dig hos oss alltid skall bo.

Joh. 11: 25

FAMILJENYTT

Bemärkelsedagar

90 år

Marta Elvine Jansson, f. Brandt den 13 aug. 1870, Pärnau
Hans Vesterström, f. den 24 aug. 1870, Ormsö
Gustav Blees, f. den 28 aug 1870, Nuckö

85 år

Agneta Norrman, f. Berggren den 8 aug. 1875, Ormsö
Maria Sandsten, f. den 19 aug. 1875, Rickul
Katarina Liljeros, f. Salin den 13 sept. 1875, Ormsö
Katarina Timm, f. den 18 sept. 1875, Ormsö
Maria Berggren, f. Hörnström den 29 sept. 1875. Ormsö

80 år

Maria Rosenberg, f. den 25 juli 1880, Rågöarna
Maria Alström, f. Vesterström den 17 aug. 1880, Ormsö
August Österdahl, f. den 19 aug. 1880, Rågöarna
Hans Salin, f. den 18 aug. 1880, Ormsö
Anna Norrman, f. Maripuu den 9 sept. 1880, Runö
Maria Appelblom, f. Kornblom den 12 sept. 1880, Ormsö
Kristian Vesterbom, f. den 20 sept. 1880, Rickul

75 år

Maria Jakobsson, f. Luks, den 5 juli 1885, Rickul
Julie Piik, f. Thomsson den 6 juli 1885, Vippal
Agneta Notman, f. Fält den 3 aug. 1885, Ormsö
Herda Luce Margareta Andersen, f. Lindeberg den 5 aug. 1885, Reval
Else Treugut f. von Schwartz den 6 aug. 1885, Baltischport
Johan Lilja f. 7 aug. 1885, Ormsö
Katarina Lindkvist, f. Lindkvist d. 14 aug. 1885, Ormsö
Mina Simonsson, f. Österman den 25 aug. 1885, Nuckö
Maria Murman, f. Grönman den 30 aug. 1885, Ormsö
Marta Natalia Dreiman, f. den 20 sept. 1885, Hapsal

70 år

Lovisa Brus, f. Grenfeldt, den 3 juli 1890, Nuckö
Kristina Pihlman f. Berggren, den 5 juli 1890, Ormsö
Lovisa Talberg, f. Stahl, den 4 juli 1890, Rickul
Maria Hamberg, f. 9 juli 1890, Rickul
Johan Hammerman, f. den 13 juli 1890, Ormsö
Lars Bäckman, f. den 18 juli 1890, Ormsö
Liisa Pihlasaar, f. den 26 juli 1890, Dagö
Johan Fällman, f. den 3 aug. 1890, Ormsö
Johannes Åkerblad, f. den 7 aug. 1890, Rickul
Elvine Saarnak, f. Luntsi den 10 aug. 1890, Hapsal
Agneta Sträng, f. den 13 aug. 1890, Ormsö
Villem Jöers, f. den 21 aug. 1890, Nuckö
Karin Augusta Freiberg, f. den 7 sept. 1890, Nargö
Dagmar Elvira Axelina Pettersson, f. den 20 sept. 1890, Reval
Agneta Majlund, f. Alström den 29 sept. 1890, Runö

60 år

Maria Söderlund, f. Timmerman den 5 juli 1900, Nuckö
Johan Thomsson, f. den 9 juli 1900, Ormsö
Katarina Åkerman, f. Kornblom, den 16 juli 1900, Ormsö

Johannes Engman, f. den 17 juli 1900, Nuckö
August Stahl, f. den 17 juli 1900, Rickul
Ludmilla Andersson, f. Lahnovski d. 23 juli 1900, Reval
Gertrud Lundkvist, f. Bergström d. 3 aug. 1900, Ormsö
Johanna Dyrblom, f. Vapper den 8 aug. 1900, Nuckö
Olga Blomberg, f. Koinberg, den 14 aug. 1900, Rickul
August Stahlman, f. den 20 aug. 1900, Nuckö
Anders Nyholm, f. den 21 aug. 1900, Ormsö
Dagmar Viberg, f. Iman, den 26 aug. 1900, Nuckö
Eduard Schönberg, f. den 31 aug. 1900, Nuckö
Axel Seffers, f. den 31 aug. 1900, Nuckö
Villem Simonsson, f. den 3 sept. 1900, Nuckö
Hilda Loorand-Vestersten, f. Fabel den 3 sept. 1900, Reval
Elise Marie Schönberg, f. Rand, den 1 aug. 1900, Rickul
Emil August Borrman, f. den 8 sept. 1900, Rickul
Emilia Dahl, f. Taneli den 8 sept. 1900, Reval
August Vikman, f. den 11 sept. 1900, Nuckö
Herman Blees, f. den 19 sept. 1900, Rickul
Katarina Bergström f. Svärd den 20 sept. 1900, Ormsö
Paul Vikman, f. den 20 sept. 1900, Rickul
Johanna Aman, f. den 22 sept. 1900, Nuckö
Johannes Niinemets, f. den 9 sept. 1900, Vippal
Olga Barud, f. Vabi, den 25 sept. 1900, Reval
Agneta Storholm, f. Lindström den 29 sept. 1900 Ormsö
Alexander Söderlund, f. den 29 sept. 1900, Rickul
Anders Lindva, f. den 30 sept. 1900, Ormsö
Sofia Talberg, f. den 30 sept. 1900, Rickul
Rosalie Kask, f. Adelman, den 29 sept. 1900, Nuckö

50 år

Otto Purre, f. den 10 juli 1910, Reval
Irene Treiberg, f. Blomberg, den 10 juli 1910, Rickul
Aamalia Kärman, f. Hansson den 13 juli 1910, Nuckö
Anders Aspelin, f. den 20 juli 1910, Ormsö
Mary Vesterblom, f. Robach, den 25 juli 1910, Reval
Isak Österman, f. den 26 juli 1910, Runö
Dagmar Auger, f. den 29 juli 1910, Sakku
Leontine Metsmaa, f. Granberg, den 27 juli 1910, Vippal
Anders Ahlberg, f. den 2 aug. 1910, Ormsö
Anders Stenholm, f. den 4 aug. 1910, Ormsö
Alide Faltis, f. den 9 aug. 1910, Neve
Maria Magdalena Nee, f. Lönnlund den 11 aug. 1910, Runö
Agneta Alström, f. Alström den 13 aug. 1910, Ormsö
Marta Leis, f. Schönberg, den 16 aug. 1910 Vippal
Irene Vitman, f. den 16 aug. 1910, Nuckö
Maria Lundberg, f. Friberg den 21 aug. 1910, Rågöarna
Eduard Ingblom, f. den 26 aug. 1910, Hapsal
Anders Pihl, f. den 26 aug. 1910, Ormsö
Anna Koppelman, f. Papper, den 30 aug. 1910, Nuckö
Sigrid Viksten, f. den 5 sept. 1910, Reval
Elfride Johanna Nilsson, f. Grönlund den 10 sept. 1910, Rågöarna
Katarina Bäckman, f. den 13 sept. 1910, Ormsö
Alfred Vesterblom, f. den 23 sept. 1910, Nuckö
Anders Beckman, f. den 28 sept. 1910, Ormsö
Rudolf Koppelman, f. den 2 sept. 1910, Neve
Maria Christine Heyman, f. den 13 sept. 1910, Rickul